

OLIV TA'LIMDA TALABALAR O'RTASIDA SHAXSLARARO MUNOSABATLAR

Izaitullayeva Lazokat

Angren Universiteti "Pedagogika va Psixologiya"
kafedrasi o'qituvchisi

ANNOTATSIYA

Maqolada -Shaxslararo munosabatlar, birinchi navbatda, talabalarni bir-biri bilan bog'lashi, Talabalar o'rtasidagi munosabatlar-bu professionallashtirishning o'ziga xos vazifalari bilan singdirilgan tengdoshlar bilan o'zaro munosabatlarning bir shakli ekanligi haqida so'z boradi.

Kalit so'zlar: Shaxslararo, munosabatlar, oliy ta'lim, muloqot, qobiliyat, professional, shakllanish, yosh davri.

АННОТАЦИЯ

В статье говорится о том, что межличностные отношения, прежде всего, связывают студентов друг с другом, отношения между студентами представляют собой форму взаимодействия со сверстниками, проникнутую специфическими задачами профессионализации.

Ключевые слова: межличностные отношения, высшее образование, общение, способность, профессиональная, становление, возраст.

ABSTRACT

The article talks about the fact that - interpersonal relations, first of all, connect students with each other, relations between students are a form of interaction with peers, imbued with specific tasks of professionalization.

Keywords: interpersonal, relationships, higher education, communication, ability, professional, formation, age.

Davlat ta'limi standartlarini ishlab chiqish va ularni yanada takomillashtirish oliy maktab psixologiyasi fani oldiga "inson-inson", ya'ni "subyekt-subyekt" munosabatlarini oqilona, odilona va omilkorlik bilan hal qilish vazifasini qo'yadi.¹

Universitetda tahsil olayotgan yoshlarning milliy, ijtimoiy-iqtisodiy tarkibining xilma-xilligi, o'ziga xos intellektual, ijodiy salohiyati, kasbiy va umumiy madaniy

¹ Oliy ta'lim psixologiyasi.

qiziqishlari va qadriyat yoʻnalishlari rivojlanishi va boshqalar talabalar muhitini juda xilma-xil qiladi.

Talabalik davri - bu inson hayotining yoshlikdan kamolotga oʻtish davri. Oʻsmirlik (“talaba”) yoshi, oʻsmirlik - bu mustaqil, kattalar hayotining boshlanishi. Oʻsmirlik davrida quyidagi yosh davrlari ajratiladi: 16-17 yosh - erta yoshlik, 17- 20 yosh - yoshlikning oʻzi, 20-21 yosh - kech yoshlik. Bu yosh davrlarining oʻziga xos xususiyatlari bor, lekin ayni paytda ular koʻplab umumiy xususiyatlarga ega. B. G. Ananov, N. V. Kuzmina, A. A. Rean, V. I. Slobodchikov, V. A. Slastenin, Ye. I. Stepanova va boshqa bir qator tadqiqotchilarning tadqiqotlarida talabalarning shaxslararo munosabatlari, birinchidan, yosh bilan bogʻliq deb aytishga imkon beradigan muhim empirik va nazariy materiallar toʻplangan ushbu ijtimoiy guruhning xususiyatlari, ikkinchidan, uning oʻziga xos faoliyatining oʻziga xos xususiyatlari qayd etilgan.

Shuni alohida taʼkidlab oʻtish joizki, talabalarning bilim olish qobiliyati, isteʼdodi, zehni va uquvchanligining rivoji koʻp jihatdan uchta muhim omilga bogʻliqdir.

1. Talabalar tomonidan oʻzlashtirilgan bilimlar va koʻnikmalarning puxtaligi, barqarorligi, mustahkamligi (chunki ularni oʻzlashtirish jarayonida baʼzi bir salbiy qusurlik jihatlari kelib qoʻshiladi).

2. Oʻquv va tarbiyaviy ishlarni oqilona tashkil etish va nazorat qilish — talabalarning oʻqishga munosabatlarining (motivasiyalarining), yaʼni ichki turtkilari majmuasining muhim shartidir (talaba shaxsining oʻziga xos xususiyati, mavzuning ijtimoiy-shaxsiy ahamiyatligi, oʻquv fani boʻlimining dolzarb muammolarga boyligi va hokazo).

3. Talabalarni mustaqil (faol, ijodiy, nostandart) ravishda oqilona bilim olishga oʻrgatish (oʻqituvchining tinglovchilarda mustaqil aqliy faoliyat uyushtirish va tashkil etish usullari, vositalari, texnologiyasi bilan ishlash ehtiyoji, motivi, mayili, qiziqishi, hissiy intilishini uygʻotishi) va bu sohada muayyan maslahatlar, tavsiyalar ishlab chiqish umumiy maqsad namoyon boʻlishining kafolati (garovi) dir.

Ushbu xilma-xillik yoshlarning kognitiv faolligi darajasida, ularning mehnat munosabatlarini oʻrnatishga yoʻnaltirilganligi, shuningdek ular tomonidan qurilgan shaxslararo oʻzaro munosabatlarning sifat va mazmunli holatida namoyon boʻladi. Koʻp omillar orasida - iqtisodiy, siyosiy, madaniy va boshqalar - talabalarning shaxslararo munosabatlarini qurish va rivojlantirish uchun universitet doirasida shakllangan muhit juda muhimdir.¹

¹ Rustamova Barno. Talabalar jamoasida shaxslararo munosabatlarning ijtimoiy-psixologik xususiyatlari.

Ta'lim muhiti shaxsga ta'sir qiluvchi bir qator tarkibiy bo'linmalarni o'z ichiga oladi. G.A. Kovalyov talqinida u quyidagilardan iborat:

1) jismoniy muhit (universitet binosining arxitekturasi, unda joylashgan o'quv binolarining hajmi va boshqalar);

2) insoniy omillar (o'quvchilarning shaxsiy, status-rol, yoshi, milliy va boshqa xususiyatlari);

3) o'quv dasturlari (o'qitish uslubi, monitoring va baholash xususiyatlari va boshqalar). Ta'lim muhitining barcha ko'rsatilgan tarkibiy bo'linmalarining o'quvchilarning shaxslararo munosabatlariga ta'siri kuzatilganiga qaramay, psixologiyada inson omili ularni qurishda yetakchi hisoblanadi.

Psixologlardan B.G. Ananyev, N.V. Kuzmina, N.F. Talizina, V.A. Lyaudis, I.S. Kon, V.T. Lisovskiy, A.A. Bodalev, A.V. Petrovskiy, M. G. Davletshin, I.I. Ilyasov, A.V. Dmitriyeva, A. Verbiskiy, V.A Tokareva va boshqalarning tadqiqotlariga ko'ra, oliy o'quv yurtlarida ta'lim olish talabalar uchun juda og'ir kechadi, chunki bu davrda shaxsning murakkab fazilatlarini, xislatlarini, sifatlarini takomillashish bosqichida bo'ladi. Mazkur yosh davridagi ijtimoiy-psixologik o'sishning xususiyatlaridan biri o'qish faoliyatining ongli motivlari kuchayishidir.

Talabalarda axloqiy jarayonlarning o'sishi sust amalga oshsada, lekin xulqining eng muhim sifatleri — mustaqillik, tashabbuskorlik, topqirlik, farosatlilik va hokazolar takomillashib boradi. Shuningdek, ularda ijtimoiy holatlarga, voqelikka, axloqiy qoidalarga qiziqish, ularni amalga oshirishga intilish tobora kuchayadi. Psixologlarning tadqiqotlari shaxs hayot tajribasini egallashda unda o'zligini anglash vujudga kelishini ko'rsatadi. Shaxsiy hayotning mazmunini anglash, aniq turmush rejalarini tuzishi, kelajak hayot yo'lini belgilash shular jumlasidandir. Talaba asta-sekin mikroguruhning notanish sharoitlariga ko'nikib boradi, o'zining va majburiyatlarini bila boshlaydi, shaxslararo munosabatning yangicha ko'rinishini o'rnatadi, turmushdagi ijtimoiy rollarni amalda shaxsan sinab ko'rishga intiladi. Ulardagi rolning his-tuyg'ular voqelikka muayyan yondashishga birmuncha xalaqit beradi. Chunki ular turmushdagi yutuqlar va muvaffaqiyatlarning ijtimoiy-psixologik ildizlari nimadan iborat ekanligi to'g'risida aniq tasawurga ega bo'lmaydilar.

Yuqorida aytilganlardan qat'iy nazar, yigit va qizlarni oliy o'quv yurtiga qabul qilishda ularda o'z kuchlari, qobiliyatlari, aql-zakovatlari, ichki imkoniyatlari va irodalariga qat'iy ishonch bildirilishi zarur. Ana shu ishonch, o'z navbatida, to'laqonli hayot va faoliyatni uyushtirishga umid his-tuyg'usini vujudga keltiradi. O'spirinlikning ikkinchi davri xulqqa, voqelikka baho berishda imkoniyatdan tashqari talab qo'yish va qat'iylik xususiyati bilan farqlanadi. Shuning uchun talabalar har doim prinsipial bo'la olmaydilar. Ba'zan, qat'iyatlilik kattalarga salbiy munosabatga ham aylanadi. Talabalarning o'qituvchi tavsiyalarini inkor qilishi ko'pincha nizolarni

keltirib chiqaradi. B.G. Ananov rahbarligida o'tkazilgan ilmiy-tadqiqot ishlaridan ma'lum bo'lishicha, talabalar kamol topishining jinsiy va neyrodinamik xususiyatlarini ularning aqhiy imkoniyatlarini to'la ishga solish va sermahsul o'quv faoliyatini tashkil qilish uchun muhim imkoniyat, shart-sharoit yaratadi. Yu.A. Samarinning ta'kidlashicha, yoshlarning kamol topishida har xil ijtimoiy-psixologik xususiyatli o'ziga xos qarama-qarshiliklar, ichki ziddiyatlar mavjud bo'ladi. Ularning moddiy jihatdan ota-onaga, oliy o'quv yurti ma'muriyatiga bog'liqligi iqtisodiy ziddiyatni keltirib chiqaradi. Bu hol talabalarning xohishlari bilan mavjud imkoniyatning nomutanosibliigi tufayli sodir bo'ladi.

Xulosa qilib aytganda hozirgi bosqichda talabalik yoshining psixologik xususiyatlarini bilish oliy ta'lim psixologiyasida juda muhim va zarur hodisaga aylanmoqda. Talaba shaxsining shakllanishi uning rivojlanishining ma'lum bir bosqichida bo'lgan akademik guruhda sodir bo'ladi. Shaxs rivojlanishining tabiati ko'p jihatdan shaxs kiritilgan va u birlashtirilgan guruhning rivojlanish darajasi bilan belgilanadi. Rivojlanishida jamoaviy darajaga yetgan akademik guruhlarda talabalarda zamonaviy mutaxassis uchun zarur bo'lgan ijobiy shaxs fazilatlarini shakllantirish uchun qulay sharoitlar mavjud.

FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR RO'YXATI: (REFERENCES)

1. Begmatov A., Quraev M. Ijtimoiy pedagogikaning dolzarb masalalari. T.: OPI to'plami. 1998
2. Quronov M.Q. Qurboniyazova Z.Q. Ijtimoiy pedagogika. T.: 2003
3. Bogarova V.G. Sotsialnaya pedagogika. Moskva. 1994
4. Harchev A.G. Sotsialnoe vospitanie. Moskva, 1990
5. Qurboniyazova Z.Q. Ijtimoiy tarbiya muammolari. Halq ta'limi, 2003, 6-son
6. Isaqova M. Shaxs ijtimoiylashuvida mahalla. – Halq ta'limi 2003, 3-son
7. Sotsialnaya pedagogika M.A.Galaguzova taxriyatida. Moskva «Vlados», 2000
8. Istoriya sotsialnoy pedagogiki M.A.Galaguzova taxrir ostida. Moskva. «Vlados» 2001
9. Mudrie. A.V. Sotsialnaya pedagogika. Moskva, 2003
10. Podlasiy I.P. Pedagogika: 100 vaprosov-100 otvetov. Moskva, 2001
21. Ковалев А.Г. Коллектив и социально-психологические проблемы руководства / А.Г. Ковалев. – М., 2001. – С. 52–56
22. Козуб Е.Л. Особенности взаимосвязи общения и межличностных отношений в студенческих группах педагогического вуза / Е.Л. Козуб. – М., 1994. – С. 74–89
23. Педагогика и психология высшей школы / Под ред. Юсупянц Э.А. – Ростов н/Д., 2002. – С. 528.
4. Сапогова Е.Е. Психология развития человека / Е.Е. Сапогова. – М., 2001. – С. 57–90